

הבאות: לא תיתכן מהפכה בארץ בשנים הקרובות. מפא"י שולטת במדינה לא מפני שבראשה עומד באון, אלא מפני שהיא הנציגה האמיתית של ההברה הישראלית הקיימת, מבחינה פוליטית, כלכלית ורעיונית. בתקופה הקרובה לא יפיל איש את המשטר הזה — לא מק"י, וגם לא גוף חדש כמו הפעולה השמית.

אולם, אמר בר, אין פירוש הדבר שאדם בעל-מצפון צריך לשבת בחיבוק ידיים. יש במפא"י גורמים שונים. יש בה גורמים מסוכנים, המסוגלים להרוס את המדינה, ויש בה גורמים אחרים יותר. אלה אמנם אינם מסוגלים לפתור את בעיות המדינה ולצאת לדרך חדשה, אך הם מסוגלים לפחות למנוע שואה עד שישתנו התנאים ותיתכן הקמת מישטר חדש.

מי הגורמים המסוכנים? אנשים כמו משה דיין וייגאל דיין, הרפתקים סריאחריות ובעלי גחון פאשיסטי, המסוגלים להשתלט על המדינה ולהובילה בדרך של הרפתקות צבאיות, שתחתיים בשואה. הנסיון מלמד כי דרך כזאת כוללת תמיד היסטוריה דמוקרטית הפנימית, הורדת רמת-המחיה של ההמונים, דיכוי מיעוטים, וסממנים פאשיסטיים אחרים.

כן, אמר בר, תפקידנו לחזק את אותם החוגים במפא"י הלוהטים בערידה-חצר. וזה לא מתוך חיבה לאותם חוגים, ואף לא מתוך אמונה שיש לחוגים אלה דרך אלטרנטיבית רצינית, אלא פשוט כדי לשמור על הקיים ולמנוע את אבדן המדינה לפני שיתגבש בה מישטר חדש.

לא קיבלתי קרימחשבה זה, אולי מפני שאני מארכסיסט. לדעתי, חייב אדם להילחם למען סילוקו של מישטר מוזק אף כאשר אין סיטואציה מהפכנית קיימת. אולם הסכמתי עמו כי יש להבחין בין החוגים השונים במפא"י, ולהושיט תמיכה מסויגת לאותם החוגים הלווחמים בבעלי הסממנים הפאשיסטיים.

כעבור שבוע כתבתי מאמר בשם "חזית שניה", בו תבעתי לתמוך בלבון במאבקו נגד קבוצת בן-גוריון (העולט הזה 1195). אני מודה כי אותה שיחה עם בר המריצה אותי נוסח מאמר זה בסגנון הרבה יותר חריף מכפי שהתכחתי קודם לכן. כעבור חודשים פרצה פרשת-לבון, שהצדיקה קו זה לחלוטין.

★ ★ ★

האם תקום דיקטאטורה?

באותה שיחה לא הזכיר בר את דויד בן-גוריון כראש קבוצת ההרפתקים המסוכנים. הוא אף ביקש לשכנע אותי להבחין בין בן-גוריון לבין דיין.

גם בשיחות הפרטיות ביותר היה לבר יחס של כבוד לבן-גוריון. לדעתי היה זה יחס כנה לגמרי, הוא שלל את תפיסתו המדינית והחברתית של בן-גוריון — את האוריינטציה המערבית שלו, את גישתו החברתית הקאפיטליסטית ואת מסגרתו הרעיונית. אולם הוא העריך את בן-גוריון כמנהיג היחיד במדינה שיש לו תפיסה שלמה ומגובשת.

לא פעם דיברנו על הסיבות שגרמו לכניעה העלובה של מקפדי הפלמ"ח בתש"ה. מדוע לא מרדו בבן-גוריון, כשצוה להל פרק את הפלמ"ח? מדוע לא חוללו הפיכה, אף שכל עמדותיהם היו בידיהם, והנוער העברי הלווחם היה הולך אחריהם?

תשובתו של בר: בן-גוריון ניצח את מקפדי הפלמ"ח, מפני שהוא ידע בדיוק מה הוא רוצה, ואילו למפ"ח (אשר כל אלופי הפלמ"ח השתייכו אליו) לא הייתה תפיסה מגובשת וברורה. אפשר היה לומר את אותו הדבר גם לגבי פרשת אלטלינה ופירוק אצ"ל.

הגישה הבן-גוריונית הייתה כולה מיקשה אחת: מלחמה בערבים, השתלבות במערב, חברה קאפיטליסטית, צבא רגיל, מעמד של קצונה. מפ"ח (המאוחדת דאז) מתחה ביקורת על כל פרט מן הפרטים האלה, אולם היא פתחה להסיק את המסקנה ולגבש גישה נגדית שגם היא מיקשה אחת: השתלבות במרחב, מדיניות נייטרליסטית, חברה סוציאליסטית, צבא סלמ"חי. על כן נבעו ניצחונותיו ומילא אחרי פקודתו של בן-גוריון להיסוג מאל" עריש, הוא לא היה מוכן לעמוד ברצינות מול התערבות אמריקאית מזוינת ולקבל עזרה סובייטית, כמו פידל קאסטרו ופאטריס לומומבה.

אותה ביקורת מתח בר, על כן, כל המפלגות החתיקות היו בעיניו רק חאריאציות על נושא מפא"י, ואיש ממנהיגיה לא הגיע, לדעתי, אף לקרטוליו של בן-גוריון. במישטר הקיים, אמר, אין תחליף לבן-גוריון.

באותה שיחה על "הטאקטיקה והאיסטרטגיה של ההצלה" שלאחרי כיצד הוא מבחין בין בן-גוריון ונערי-חצרו. — אין להם אותה תפיסה; תשובתו: בן-גוריון הוא אדם מוסרי. אפשר לפסול את המוסר שלו — אך עובדה היא שיש לו מוסר מסוג-הוא פועל. ואילו לאנשים כמו דיין, ידן ופרס (שלא לדבר על אלמוגי) אין מוסר בכלל. הם מסוגלים לכל דבר, כי אין להם שום מעצור פנימי.

הוסיף בר: בן-גוריון הוא, ביסודו, דמוקרט בהכרח. יכול הוא לעשות מעשים בלתי-דמוקרטיים, לחבל בדמוקרטיה, אפילו לסגל לעצמו תכונות של שליטי-יחיד. אבל אפשר לסמוך עליו שלא יבגוד בסוף ימיו בעצם מסגרת-הזיסוד הדמוקרטית. ואילו דיין ושות' אינם, ולא היו מעולם, דמוקרטים. שום שרירים אידיאולוגיים מימי העליה השנייה אינם עוצרים אותם, כמו את בן-גוריון. הם מסוגלים להקים דיקטאטורה אמיתית, מיליטריסטית והרפתקנית. על כל יש לעצור אותם בכל מחיר, לפני שיהיה מאוחר מדי.

אם מותר לי להוסיף הערה אישית: במאבקים הציבוריים השונים נפגשתי באנשים רבים השונאים את דויד בן-גוריון שניאה עיוורת, החושבים אותו לנבל, לבוגד, לאדם פסול מכל הבחינות. מעולם לא נדבקתם בשינאה זו. אני פוסל את כל דרכו המדינית והרעיונית, וגם רבות מיטיותו האישיות. אך התנדוּתו למנהיג נוס אינה רגשית, אלא הגיונית. אני מתנגד לו כאדם המסמל, יותר מכל אדם אחר, את המישטר הקיים. אילו התפטר היום מתפקידו הציבוריים, לא הייתי מוצא בלבי כל טינה אליו.

אני חושב שבגיוש יחסי זה לבן-גוריון הושפעת לא במעט עלידי ישראל בר.

★ ★ ★

התיתכן הפיכה צבאית?

בשיא פרשת-לבון החלטתי לחבר, עבור כתבי-העת אתגר, מחקר רציני על הנושא: האם תיתכן בישראל הפיכה צבאית? שוב צילצלתי לבר, ושוב ניגשתי לביתו ברחוב ברנדייס. בסוף השיחה הובלתיו בניגוד לדירתה של אורה בגבעתיים.

לצורך החיכוך, נתחלקו התפקידים (מבלי שקבענו זאת) כך, שאני טענתי כי תיתכן הפיכה צבאית בישראל, ואילו בר טען שלא תיתכן. תמצית החיכוך הייתה, בערך, כלהלן: **בר:** השאלה היא, קודם כל, לאיזו הפיכה מתכוונים. האם הפיכה בהשראתו של בן-גוריון, שמטרתה להפוך את בן-גוריון לדיקטאטור, או הפיכה אחרי מותו של בן-גוריון, שמטרתה להשליט איש כמו דיין?

אני: נבדל קודם כל את המקרה הראשון. נניח שיום בהיר אחד יחליט בן-גוריון לחסל את שלטון הכנסת. יחידות צה"ל יתפסו את בנייני הציבור, יאסרו את ראשי המפלגות ובן-גוריון יוכרו לדיקטאטור.

בר: צה"ל הוא צבא עממי מגויס. אני מסופק מאוד אם מחוללי ההפיכה יוכלו לסמוך על החיילים במקרה כזה. אני בטוח כי חיים לסקוב (שעוד היה אז רמטכ"ל) לא יתן את ידו להפיכה כזאת. הוא אדם הגון מאוד.

אני: אין צורך בכל הצבא כדי לחולל הפיכה. די בכמה יחידות מובחרות.

בר: אני חושב שיש כיום יחידה כזאת. המצב היה שונה ב-1954, כאשר הצליח משה דיין להטביע חותם מסויים על יחידות הצנחנים. אולם לסקוב חיסל את האווירה שהכניס דיין לצה"ל. כיום אין לצנחנים השקפת-עולם אחת מאשר לשאר חיילי צה"ל.

אני: האם אתה חושב כי יחידה של עולים חדשים, שאנשיה לא היכו עדיין שורשים עמוקים בארץ, תסרב לחולל הפיכה למען בן-גוריון?

בר: אין בטחון שלא. אבל במציאות זה יהיה מוטל בספק. אם המפלגות התנגדנה להפיכה, לא יהיה הצבא מאוחד.

אני: נניח לרגע כי מחוללי ההפיכה יצליחו ליצור לפני כן מתיחות בטחונית רבה לאורך הגבולות. הנסיון של 1954 מוכיח כי אפשר לייצר אתירה כזאת באופן מלאכותי.

(המשך בעמוד 22)

נגד מי ריגל? מי לנד אתו? כיצד חוקרין

בר נהרג

האם היה שם?

תמונה זו צולמה בספרד, בימי מלחמת האזרחים שם. לדברי ישראל בר במשך שנים ארוכות, היה הוא אחד מלוחמים אלה של הבריגדה הבינלאומית. אולם עתה הוכח כי לא דיבר אמת.

★ ★ ★

ההוראה — מצומצמת

בהינה פורמאלית, נמצאת עדיין פרשת בר בראשיתה. רק השבוע קיבל עורך-הדין הגלר את התיק מידי אליעזר לייבסון, ממלא-מקום פרקליט המחוז. לפני כן הושבע כי ישמור על תוכן התיק בסודיות מוחלטת, וכי לא יראהו אפילו לעורכי-במשרד הגלר, שהתכוון למשפט חשוב, כנגדים את התיק לכספת ברזל מיוחדת, נעל אותה על מפתח כדי שאיש לא ינעץ בו אפילו מבט חטוף.

תוכנו של התיק נשאר עדיין סודי — כי הוא מכיל עדויות על עניינים בטחוניים. הוא יישאר סודי גם להבא; כי המשפט ייערך, מן הסתם, בדלתיים סגורות. אולם בחוגים יודע-דבר, דיברו השבוע בנימה שונה מזו שהושמעה לפני שבוע שבועיים. שוב לא ראו בבר מרגל שמכר את כל סודות ישראל, ביחוד לאור העובדה שבר עצמו עמד בעקשנות על גירסתו כי לא פעל נגד ישראל.

כעבור יומיים הופיע במחנה-המעצר חוקר בכיר בשב"ב, שביקש לחקור אישית את בר. אלא שבר סירב להשיב על כל שאלה נוספת. "אין לי יותר מה לומר", הודיע, "ברצוני לראות את פרקליטי".

היחס הכללי אליו במקום מעצרו היה יחס טוב למדי. הוא זכה לטיפול אדיב, הוחזק בתנאים נוחים למדי. גם אחרי שי הודיע על אי-שיתוף פעולה עם חוקריו, נמשך אותו יחס. אלא שחשדות החקירה נעשו נוקשות יותר. הוא הוחזק ללא שינה, נלקח לחקירה בלילה, פנסים חזקים הוארו מול עיניו. אולם הוא לא ניכנע.

הדגש בחקירה הועבר לכיוונים אחרים. קודם כל: בדיקת רשימה של כ-300 שמות, אותם מסר בר, כאנשים אשר איתם קיים מגע פחות או יותר קבוע. המסמכים בביתו נבדקו בקפדנות — אך לא נמצא בהם חומר מרשיע במיוחד; רק מסוג החומר הבטחוני שכל קצין בדימוס מחזיק בחיקו הפרטיים.

נבדק גם מצבו הכספי של בר, כדי לברר אם קיבל שכר מן המדינה הזרה, עבור שירותיו. הסתבר כי מלבד הכנסותיו — גלויות — ממשכורות ומשכר-סופרים — לא קיבל בר כספים אחרים. בחשבונותו בבנק לאומי לישראל, נמצאו אותה שעה כמה מאות לירות בלבד. מלבד כספים אלה יש לו רק חשבון בגרמניה, שם הוא מחזיק, כנראה, את הכנסותיו מספרו הגרמני.

★ ★ ★

ההמחאה לא שודמה

בצבו הכספי של בר הסתבך דווקא אחרי מעצרו. הראשון שגילה זאת היה

עורך-הדין יעקב הגלר לא ידע מה לחשוב, מזה שנים הכיר את ד"ר יש" ראל בר. והנה, לפתע, קרא עליו בעתונים כי נתפס כמרגל, כי רימה את כל העולם, כי מימיו לא היה בשוק-בונד ולא לחם בספרד. ואולי — שאף אינו יהודי כלל.

את הדברים האלה קרא הפרקליט המנוסה רק אחרי שובו ארצה. בעת שנעצר בר, היה הגלר בחוץ-לארץ.

מן המחנה בו מוחזק בר במעצר הועברה לפתע להגלר ההודעה, כי בר מבקש ממנו ליטול לידייו את ההגנה המשפטית עליו. היתה זו תוצאה טבעית מהיכרותם שהתפתחה בין השניים. בשנתיים האחרונות אף נהגו לבלות יחדיו, כשבר מלווה על-ידי ידידתו, אורה זהבי.

הגלר קיבל על עצמו את ההגנה, ביקש להיפגש עם העצור. אולם עוד לפני שיעקב הגלר הפרקליט גמר להחתים את בר על פיו-ההכוח, ביקש הגלר האיש לשמוע מצד ישראל המכר מה אמת במאות הסיפורים המסתובבים אודותיו. "מי אתה?" שאל אותו, "מה אתה? יהודי, גוי?"

"קובה, ידידי", השיב בר, "אני ישראל בר. זה שמי הנכון. דוקטור ישראל בר". בפגישה ראשונה זו לא רצה הגלר להתעקם, כי טרם הספיק לקרוא את החומר הכלול בתיק החקירה, וגם לא רצה לשאול את בר שאלות של תכלית, בנוכחות אנשי הבטחון. הוא רק שאל לשלומו של העצור, ביקש לדעת מה יש לו לומר לגבי הפרסום מים בעתונים השונים.

"משמיינים אותי", היתה תשובת בר, "שמים בפי דברים שמעולם לא אמרתי. לא בגרתי בישראל. אני כבר הודיתי ב- כמה דברים — אבל בכל מה שעשיתי, לא פגעתי בישראל".

★ ★ ★

לינין המזוי

עבר השבוע הראשון, אחרי פיר-סום הדיעה על מעצרו. מאות אלפי מלים נקדשו לישראל בר. אך בסוף קריאתו, תן, עדיין נשאלה השאלה: מיהו ישראל בר? גם כיום אי-אפשר לתת לכך תשובה מלאה. אולם דבר אחד הספיק להתברר לחלוטין: טישטאל בר הוא האיש השנוא ביותר במדינת ישראל. נאמר עליו שהוא מרגל, בוגד, נואף, בובון, רמאי, שקרן, מעמיד פנים, סכנה לאומית, גוי, מפלצת. יתכן מאוד, בתום שמיעת העדויות וה-ענות, כי בית-המשפט יגיע למסקנה שאכן עבר ישראל בר על חוקי המדינה, יגזור עליו את העונש המאכזב. אולם בשלב זה אין איש יודע עדיין אפילו במה